

CONTRIBUȚII LA REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEȚULUI ARGEȘ. COMUNA BUDEASA

DRAGOȘ MĂNDESCU, ION DUMITRESCU,
MARIUS PĂDURARU, IOAN ANDI PIȚIGOI*,
MARIUS MIROIU**

La finalul anului 2018 și începutul celui următor, colectivul de arheologi din Muzeul Județean Argeș a efectuat o evaluare arheologică de teren a comunei Budeasa, județul Argeș, în contextul elaborării studiului istoric și arheologic de fundamentare a Planului urbanistic general pentru UAT Budeasa. Întrucât la finalul acestei evaluări de teren au fost acumulate numeroase și relevante date noi privind situația arheologică reală a acestei comune, considerăm util a prezenta în cele ce urmează acest demers și rezultatele obținute.

Date geografice și administrative. Comuna Budeasa se află în partea central-vestică a județului Argeș și se învecinează la nord cu comuna Mălureni, la nord-est cu comuna Micești, la sud-est cu comuna Mărăcineni, la sud cu orașul Pitești, la sud-vest cu comuna Bascov și la nord-vest cu comuna Merișani (Fig. 1-2).

Din punct de vedere geografic, comuna se situează la contactul dintre Lunca Argeșului și Platforma Argeșului, subunitate de relief a Podișului Getic. Altitudinile variază între 290 m, în Lunca Argeșului, și 497 m, cotă atinsă de Dealul Bisericeaia¹.

Teritoriul comunei este străbătut de trei cursuri principale de ape: Vâlsanul, care traversează comuna pe limita ei nord-vestică, Argeșul, ce constituie hotarul vestic al comunei, precum și pârâul Budeasa, afluent al Râului Doamnei. Dintre aceste cursuri, Argeșul adună apele mai multor pârâiașe care străbat comuna de la est la vest, mai importante fiind: Valea Mărului, Valea Satului, Valea Albeasca și Valea Ridioasa.

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

** Școala Gimnazială Găleşești, com. Budeasa, jud. Argeș.

¹ O parte din datele privind geografia comunei au fost preluate din Statutul comunei Budeasa, disponibil pe: http://www.e-primarii.ro/primaria-budeasa/informatii_de_interes_public.php?id=91, consultat la 17.12.2018.

Fig. 1. Amplasarea și delimitarea comunei Budeasa în cadrul județului Argeș.

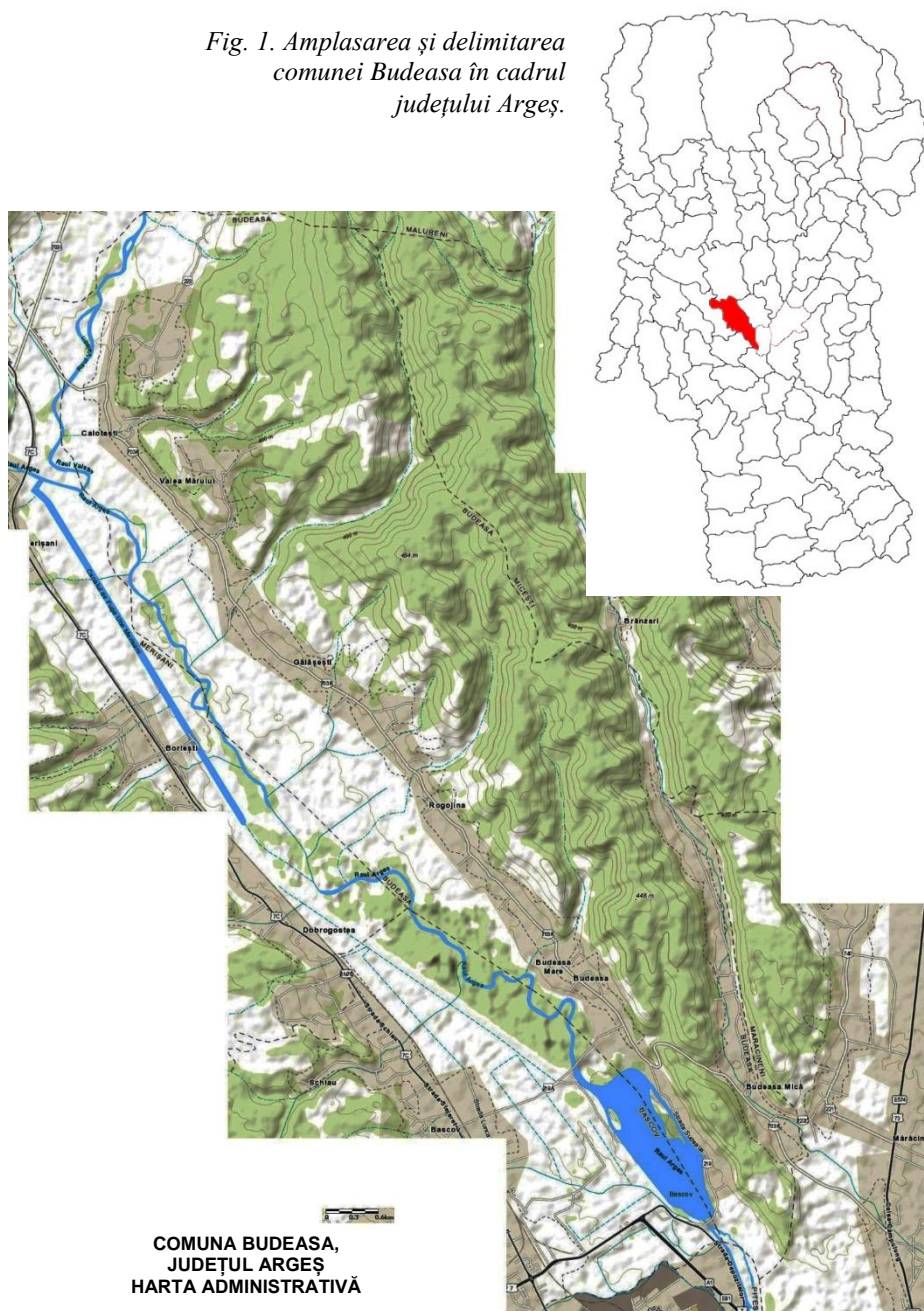

Fig. 2. Comuna Budeasa – limitele administrativ-teritoriale.

Satele componente sunt: Budeasa Mare, Budeasa Mică, Calotești, Gălășești, Rogojina și Valea Mărului.

Suprafața teritorial-administrativă a comunei Budeasa măsoară 43 km², ceea ce o situează printre unitățile teritorial-administrative cu întindere medie ale județului Argeș.

Din cele 4.300 ha, terenurile agricole dețin ponderea cea mai importantă, și anume 2951 ha (68%). Ele sunt urmate de fondul forestier, care reprezintă circa 40% din suprafața totală a comunei, respectiv 1.760 ha. Între loturile agricole, o pondere de circa 28% este deținută de pășuni și livezi (Fig. 3)².

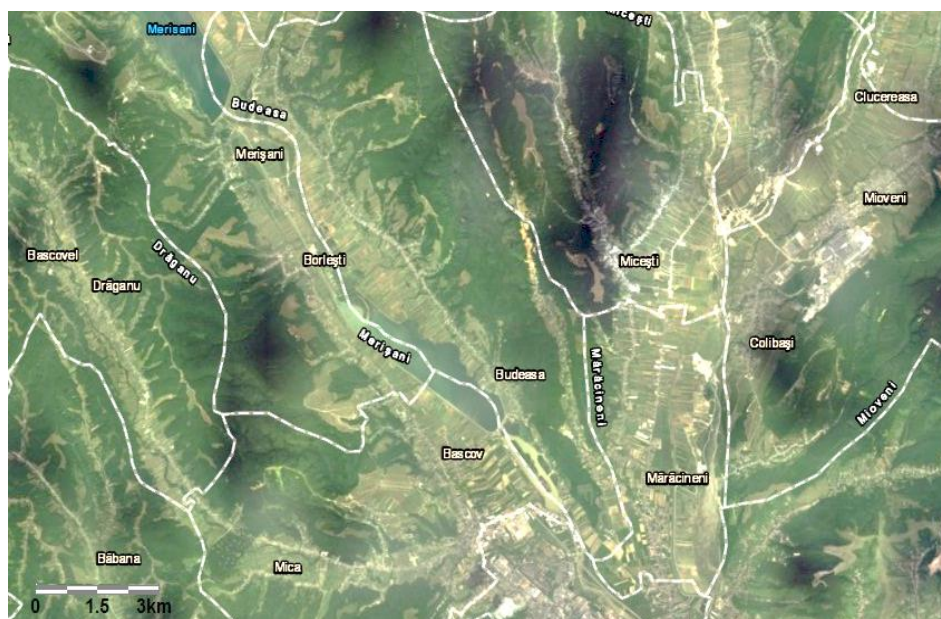

Fig. 3. Teritoriul comunei Budeasa (pe ortofotoplan, zonele de verde intens reprezintă suprafețele acoperite de pădure, iar cu verde deschis sunt redată loturile agricole).

Potențialul arheologic reflectat de Lista monumentelor istorice (LMI) și Repertoriul arheologic național (RAN). În Lista monumentelor istorice (2015), UAT Budeasa figurează cu nouă monumente, iar în Repertoriul Arheologic Național (RAN) cu trei situri arheologice (tabelul ilustrează situația anterioară cercetării de teren)³:

² Datele statistice au fost preluate din Statutul comunei Budeasa, disponibil pe: http://www.e-primarii.ro/primaria-budeasa/informatii_de_interes_public.php?id=91, consultat la 17.12.2018.

³ <http://ran.cimec.ro/sel.asp>, consultat la 27 decembrie 2018.

Nr. crt.	Denumire obiectiv și datare	Localizare	Înscriș LMI (cod)	Nr. poziții înscrise	Înscriș în RAN (cod)
1	Ansamblul Casei Hagi Tudorache - sec. XVIII-XX	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13497	2	-
2.	Curtea boierilor Budișteanu - sec. XVII-XX	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13498	4	-
3	Ansamblul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” - sec. XVIII	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13496	3	-
4	Mormintele Budiștenilor (sec. XVII – XX)	Budeasa Mare	AG-IV-m-A-13496.04	1	14860.04
5	Cruce de piatră (în cimitir) – sec. XVII (1647, oct. 13)	Budeasa Mare	AG-IV-m-13893	1	14860.05
6	Cruce de piatră (în incinta bisericii „Adormirea Maicii Domnului”) – sec. XVII (1675/1676)	Budeasa Mare	AG-IV-m-13894	1	
7	Biserica „Adormirea Maicii Domnului” - sec. XIX (1819)	Calotești	AG-II-m-B-13502	1	-
8	Biserica „Sf. Nicolae” - sec. XVIII (1751)	Gălășești	AG-II-m-A-13689	1	-
9	Conacul Tabacovici – sec. XX	Valea Mărului	AG-II-m-B-13840	1	Nu este cazul
10	Necropola tumulară din prima epocă a fierului de la Bunești-„Guia” (extremitatea sudică a sitului și zona de protecție aferentă)	La limita dintre localitățile Bunești și Valea Mărului	-	-	14913.01
Total			9	15	3

După cum se poate observa, comuna Budeasa figurează în LMI și RAN cu numai trei situri arheologice, situație care nu reflectă o imagine reală. Afirmăm acest lucru plecând de la o serie de date: atestarea documentară a localităților (1526, satul Budeasa⁴), poziția geografică a unității administrativ-teritoriale și prezența unui număr important de monumente medievale (cruci, structuri de habitat – conace, biserici), de aceea, pentru a avea o imagine mai clară cu privire la prezența unor situri arheologice pe teritoriul comunei, am făcut o analiză temeinică a tuturor informațiilor de natură documentară legate de potențialul arheologic al zonei.

⁴ *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. III (1526-1535), întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Române, București, doc. 18, p. 32.

Cercetarea documentară. În cadrul cercetării de arhivă, au fost parcurse sursele inedite și edite din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Am acordat o atenție deosebită documentelor cartografice, acestea reprezentând surse de primă importanță pentru reconstituirea peisajului zonei în perioada pre-industrială. Au fost utilizate: *Militärische Karte der Kleinen (oder Österreichische) und Grossen Walachei* (așa-numita Hartă Specht, 1790-1791)⁵; A doua ridicare militară topografică austriacă (Harta Finley - 1855), care a stat la baza hărții denumite *Charta României Meridionale* sau Harta Szathmáry (1864)⁶, Harta topografică militară a României la scara 1:100000 (1878-1926)⁷, Planul Director de Tragere (proiecțiile Lambert realizate în perioada 1952-1955, după ridicări topografice din perioada interbelică) și Harta militară topografică a României la scara 1:25000, realizată în 1975-1977⁸.

În fine, au fost luate în discuție datele publicate cu privire la descoperirile arheologice făcute pe teritoriul UAT Budeasa. Am urmărit ca prin coroborarea acestor date să evaluăm cât mai obiectiv potențialul arheologic al zonei.

Relatări din secolul al XIX-lea despre prezența unor vestigii arheologice în zona Budeasa. Anterior anului 1900, informații despre existența unor situri arheologice în comunele din România găsim în răspunsurile învățătorilor la „Chestionarul arheologic” lansat de Alexandru Odobescu. El a fost trimis dascălilor în două rânduri, în vara anului 1871 și în primăvara anului 1873.

Din satele care alcătuiesc astăzi comuna Budeasa au răspuns învățătorii de la Budeasa Mare, Valea Mărului și Gălășești. Cu excepția învățătorului de la școala Valea Mărului, care a răspuns în ambele rânduri, ceilalți au răspuns fie numai în 1871, fie numai în 1873. În total au fost formulate patru răspunsuri.

De la școala Budeasa Mare, la chestionar a răspuns învățătorul Marin Rădulescu, în data de 2 august 1871. El menționa cinci puncte cu urme vechi: un „grind de pământ” în satul Rogojina, o movilă care purta denumirea de „Piscul Înalt”, ruinele unui conac vechi pe proprietatea lui Iancu Pascalu, o cruce care marca locul unei biserici și o locuire la „Valea Rogojinei”.

⁵ Biblioteca Academiei Române, Colecția Stampe și hărți, H1003, pl. 48; cf. Prima ridicare austriacă disponibilă pe: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=osm%2C163%2C165&bbox=422543.8923604542%2C5831687.241049814%2C2055238.816531819C6320884.222074942>, site consultat la 15.11.2018.

⁶ Disponibilă pe: <https://mapire.eu/en/map/europe-19century-thirdsurvey/?layers=osm%2C160%2C166&bbox=985120.4205393507%2C5649461.365617959%2C2634937.239046595%2C6138658.3466430865>, site consultat la 15.11.2018.

⁷ Disponibilă pe: <http://igrek.amzp.pl/maplist.php?cat=ROMBONNE100K&listsort=sortoption14&listtype=standard>, vezi: Seria X, coloanele E-F și Seria XI, coloanele E-F, site consultat la 15.12.2018.

⁸ Disponibilă pe: <https://portal.geomil.ro/arcgis/home/item.html?id=cce134f4a9694d9faa353983fbc15635>, site consultat la 15.11.2018.

Despre primul punct preciza: „se află în cătunu Rogojina un grindu de pământ cu începere dinspre miazănoapte, valea Rogojina, și merge despre răsăritu Valea Rădioasa, înălțimea lui este ca de cincizeci de stânjani (sic!), lungimea lui de optu sute de stânjani”⁹.

Al doilea punct menționat, movila denumită „Piscul Înalt”, potrivit descrierii făcută de învățător, avea înălțimea de 60 de stânjani și nu era considerată o creație a omului, ci „din vremurile vechi”¹⁰.

Ruinele de pe proprietate lui Ioan Pascalu, al treilea punct, sunt descrise astfel: „despre răsăritu, pe proprietatea d. Ioan Pascalu se află niște ziduri pustii care ne propuse oamenii bătrâni că au fost case de boieri din vremurile vechi. Încăperea lor este ca de zece stânjani în toate părțile (circa 20 m – n.n.) și adâncimea de patru stânjani (circa 8 m – n.n.), iar înălțimea lor este ruinată din față”¹¹.

Despre al patrulea punct (crucea), se menționa că „se află spre apusu pe malu râului Argeșu una cruce de piatră scrisă cu slovă grecească veche, care ne propuse oamenii bătrâni că s-au ridicat acea cruce în locu unei biserici cam pe la anul 1800”¹². În fine, despre al cincilea punct, Valea Rogojina, învățătorul arăta că „se află spre răsăritu una vale ce-i zice Rogojina în care au locuit oameni den vremurile vechi, adâncimea de patrușprezeci de stânjani, proprietatea D. Dumitru Budișteanu”¹³.

Înainte de a încerca să plasăm pe harta comunei Budeasa, punctele enumerate anterior, vom urmări să identificăm, pe cât posibil, care sunt monumentele/structurile arheologice la care face referire dascălul.

Grindul de pământ ar putea reprezenta restul unui val de pământ, numai că pentru o atare identificare dimensiunile apar neobișnuite: lungimea de 800 de stânjani, adică în jur de 1560 m și înălțimea de 50 de stânjani, prin urmare, circa 98 m.

Dacă luăm în calcul faptul că structura (grindul) avea capătul în partea de nord și mergea către est, rezultă că avea o direcție NV-SE. Localizarea în teren nu este totuși posibilă, indicațiile fiind foarte sumare, iar pe hărțile militare structura nu este figurată. Din text înțelegem că ea se întindea între Valea Rogojina și Valea Rădioasa.

Nu este exclus ca descrierea să facă referire la o formațiune naturală, poate culmea alungită a unui deal. O astfel de formațiune, cu orientare NV-SE și cu lungimea de circa 1 km, poate fi observată pe harta topografică militară a României din 1975-1977, la est de satul Rogojina (Fig. 4). De altfel, din

⁹ Biblioteca Academiei Române, ms. 223, f. 138 r.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 138 v.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

descrierea învățătorului se înțelege că „Piscul Înalt” reprezenta o formațiune naturală, fapt ce nu l-a împiedicat pe acesta să îl includă între obiectivele demne de menționat în răspunsul la chestionar.

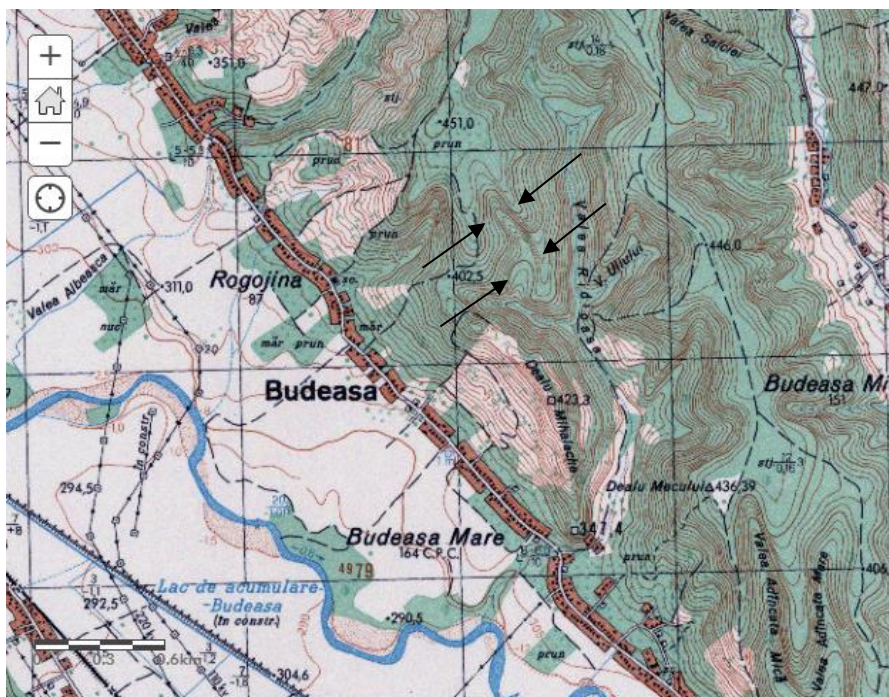

Fig. 4. Zona de la est de satul Rogojina, com. Budeasa. Săgețile indică o formațiune naturală care poate fi identificată cu un val de pământ (Harta topografică militară a României din 1975-1977, la scară 1:25000).

Dacă în cazul primelor două puncte poate fi luată în discuție și posibilitatea ca ele să descrie formațiuni naturale, în schimb, celelalte trei reprezintă clar vestigii de natură arheologică. Ruinele de pe proprietatea lui Ioan Pascal au dimensiuni ce corespund cu ale unui conac, circa 20×8 m. Apoi, despre cruce precizează că era scrisă cu slove grecești, apreciere, probabil, eronată, dar care oferă un indiciu despre vechimea monumentului, iar la Valea Rogojina, plecând de la o legendă, afirma că a existat un sat.

Din păcate, reperele oferite de învățător cu privire la localizarea punctelor sunt foarte sumare: ruinele „despre răsăritu, pe proprietatea d Ioan Pascalu”; „crucea” spre apus, pe malul râului Argeș și urmele de locuire pe „Valea Rogojina”, ceea ce face ca identificarea lor în teren să fie aproape imposibilă.

Din descrierea învățătorului, înțelegem că ruinele de pe proprietatea lui I. Pascalu erau diferite de cele ale conacului ridicat la 1598 de familia Budișteanu, încă vizibile în teren până în jurul anului 1980 (vezi *infra*).

Referitor la cruce, învățătorul face unele confuzii. Din descriere, putem deduce clar că informațiile sale se bazează pe spusele celor bătrâni și este evident că nu-i înțelegea textul, de aceea spune că era scris în grecește. Anul pe care îl precizează ca moment al înălțării crucii (1800) ar trebui, de asemenea, privit cu multe rezerve.

Un răspuns complex despre locurile cu vestigii arheologice din actuala unitate administrativă Budeasa, dublat apoi de un al doilea, în 1873, oferă învățătorul Șerban Florescu din comuna Valea Mărului, la 16 august 1871. În răspunsul la întrebarea a II-a a chestionarului arheologic, cadrul didactic preciza că în comuna Valea Mărului se afla „o măgură de piatră și cărămidă, ce este spre răsăritu pe proprietatea dlui Al. T. Zisu, ce poartă numirea de Piscul Bisericii”. La a IV-a întrebare a arătat că în satul Ciobăția se afla „o măgură veche și caldarâmu de piatră împrejurul iei”, iar la întrebare a VI-a, fără a indica locul exact, menționa că dintre cele enumerate în conținutul întrebării, „este numai un caldarâmu, care se zice că ar fi fost satu tătărescu”¹⁴.

Cu excepția ultimului punct, unde indicațiile de localizare lipsesc, celelalte două pot fi identificate pe baza hărților topografice. Astfel, Piscul Bisericii (sau „Bisericeaua”) apare figurat la extremitatea nordică a comunei și la est de satul Valea Mărului, fiind delimitat la vest de Valea Satului. Cătuțul Ciobăția (Ciobotea) se afla în partea de nord a satului Valea Mărului, dar punctul la care se referă nu poate fi clar localizat folosind numai hărțile militare.

După cum am subliniat anterior, răspunsul la chestionarul arheologic al dascălului Șerban Florescu este dublat de un al doilea, formulat de Călin Dumitrescu, la 24 octombrie 1873¹⁵.

Călin Dumitrescu amintește un loc unde se afla o „biserică tătărescă”: „în cuprinsul acestei comune alte urme vechi nu sunt, decât un pomostu vechi, care după spusile bătrânilor, se zice că după vremurile vechi, precum și ei au auzit de la moșii lor, au fost biserică tătărescă, care acum este o movilă ca un pomostu cu piatră mărunță pe dânsu; întinderea și forma nu se poate cunoaște fiindu derepănată din pământu. De această comună se mărginește spre miazănoapte, pe proprietatea D-lui Zisu”. La răspunsul la întrebarea a III-a, dascălul completează: „...pomostu este pe loc sețu (neted)...”¹⁶. După descriere, deducem că învățătorul face referire la același punct pe care îl indica și Șerban Florescu drept loc unde se afla un „sat tătăresc”.

¹⁴ *Ibidem*, f. 130.

¹⁵ *Ibidem*, f. 332.

¹⁶ *Ibidem*.

În răspunsul său, Călin Dumitrescu vorbește și el despre locul numit „Biserică”. Spre deosebire de Ș. Florescu, consemnează o legendă legată de acest loc și dă mai multe detalii cu privire la amplasarea punctului. Legenda este succint prezentată: „... au fostu biserică creștină, care mergeau oamenii la dânsa fiindu fugiți de alte limbi păgâne; de comună se mărginește spre răsăritu, proprietatea D-lui Zisu, Coadă Văii și Gura Văii, proprietatea d-lui P. Rătescu; urma ei nu se mai poate cunoaște, fiindu surpituri din ploaie”¹⁷.

Învățătorul Petre Ionescu, de la școala Gălășești, a formulat un răspuns negativ la chestionarul arheologic.

Alte informații despre urme arheologice oferă dicționarele geografice alcătuite la sfârșitul secolului al XIX-lea pentru fiecare județ al țării. Astfel, din *Dicționarul geografic al județului Muscel* (publicat în 1893) aflăm că în partea de sud-vest a comunei Micești se afla o cetate.

Despre ea, autorul dicționarului, C. Alecsandrescu, precizează: „Deasupra dealurilor de la Micești, în partea de sud-vest a comunei se văd ruine dintr-o veche cetate a lui Mircea-Basarab. De aici e o privire frumoasă pe valea Argeșului”¹⁸. Textul face referire la fortificația cu val de pământ din punctul cunoscut cu denumirea de „Cula lui Mircea”, situat pe dealul de la est de satul Budeasa Mică (vezi *infra*).

Sursele cartografice și relevanța lor pentru potențialul arheologic și istoric al zonei. Studiarea surselor cartografice oferă informații deosebit de importante cu privire la schimbările de peisaj, evoluția și dinamica așezărilor (reparcelarea loturilor, extinderea lor, apariția și dispariția unor sate etc.). Ele consemnează numeroase toponime care fac trimitere la regimul ocupațional al unei zone, rute de circulație, prezența unor monumente arheologice etc. Toate aceste aspecte relevate de sursele cartografice contribuie la o evaluare obiectivă a potențialului arheologic al zonei.

Pe Harta Specht, remarcăm, în primul rând, amplasarea satului Budeasa, dezvoltat de o parte și de alta a Văii Adânci și la sud de aceasta, respectiv, la sud de conacul familiei Budișteanu. Conacul nu este marcat cu un semn distinctiv (două pătrate de culoare roșie ar putea sugera amplasamentul său și eventual al unor anexe), în schimb, biserica este punctată clar, la fel și o cruce, probabil aceea ridicată de Arsenie, fratele lui Pană căpitan din Budeasa, monument a cărui înălțime atinge 2,76 m, deci clar vizibil în teren (Fig. 5).

Apoi, mai la nord, pe aceeași hartă, este cartat satul Gălășești, cu biserica ridicată de Gheorghe Rătescu la 1751¹⁹.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ C. Alessandrescu, *Dicționarul geografic al județului Muscel*, Stabilimentul Geografic I. V. Socecu, București 1893, p. 206.

¹⁹ Despre acest lăcaș de cult, vezi Sp. Cristoccea, *Boieri argeșeni. Căsătorii, prigoniri, despărțiri*, Editura Istros, Brăila, 2019 (sub tipar), p. 155-157.

Comparând harta de la 1790 cu ortofotoplanul din 2012, observăm că satul actual nu se suprapune peste vatra așezării din veacul al XVIII-lea, la vremea respectivă aceasta dezvoltându-se de-o parte și de alta a pârâului Valea Satului, la vest de drumul dintre Budeasa și Valea Mărului (Fig. 6).

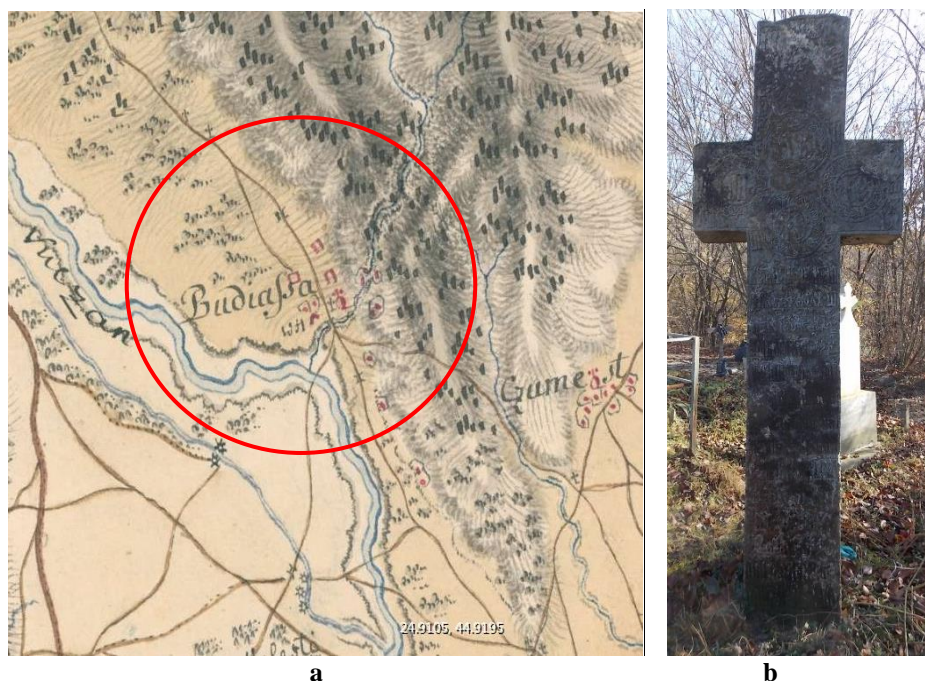

Fig. 5. a. Satul Budeasa (astăzi Budeasa Mare, com. Budeasa) pe harta Specht (1790-1791); b. Crucea ridicată de Arsenie din Budeasa la 1647.

Pe hărțile din secolele XVIII-XX remarcăm un număr important de toponime care ar putea indica prezența unor așezări: Valea Satului, Valea Rudarilor, Dealul Crucii, Dealul Bisericeaua și Plaiul Boi.

Pârâul Valea Satului, ce traversează de la est la vest satul Gălășești (Fig. 7), izvorăște din punctul „La Meri”, aflat la sud de satul Zărnești (comuna Mălureni), cursul despărțind Dealul Mare de Dealul Bisericeaua și de Dealul Crucii (Dealul Piperii).

Valea Rudarilor se află la est de satul Gălășești și izvorăște din Dealul Crucii. Dată fiind amplasarea văii în raport cu vatra satului, este posibil ca de-a lungul ei să se fi aflat sălașul unor rudari. Toponimul apare numai pe Harta militară a României din 1975-1977 (Fig. 8).

Dealul Bisericeaua este situat în partea de nord-est a satului Valea Mărului, fiind delimitat la vest de pârâul Valea Satului, iar la est de pârâul Budeasa. De numele acestui deal se legă și legenda pe care a consemnat-o

învățătorul Călin Dumitrescu și reluată (cosmetizat!), mai recent, de profesorul Nicolae Georgescu, în monografia sa dedicată comunei Budeasa²⁰.

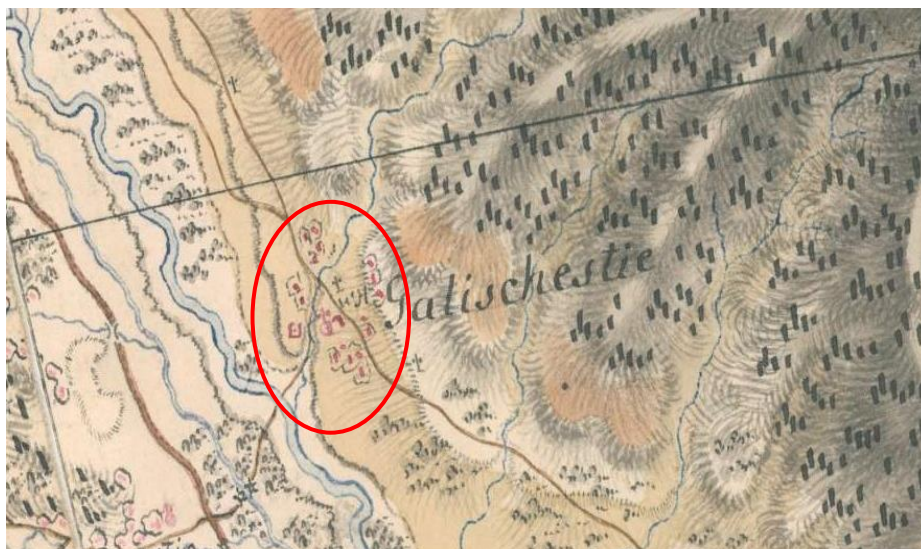

Fig. 6. Satul Gălășești pe harta Specht (1790-1791).

Fig. 7. Amplasamentul Dealului Bisericeaia.

²⁰ N. Georgescu, *Comuna Budeasa la 475 de ani (1525-1997). Trecut și perspectivă*, Editura Carminis, Pitești, 1997, p. 12-13.

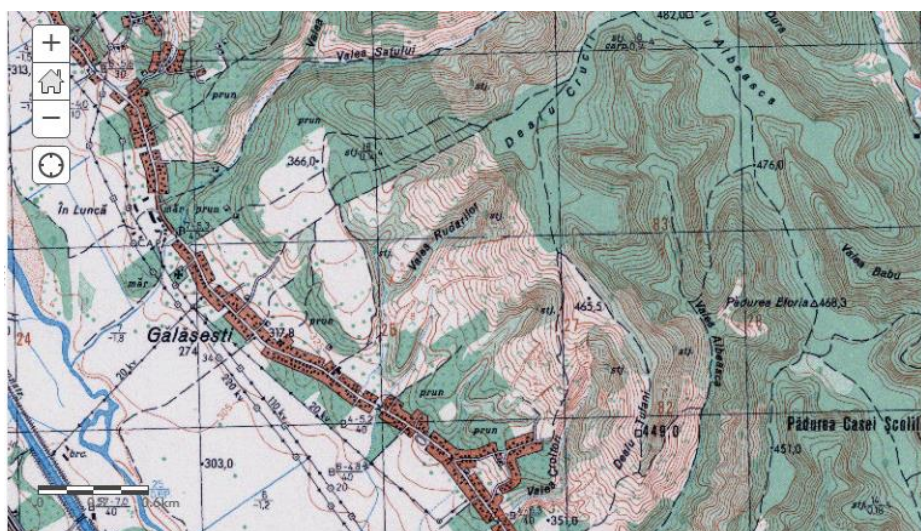

Fig. 8. Amplasamentul văilor Satului, Rudarilor și al Dealului Crucii
(Harta militară a României la Sc. 1:25000 – 1975).

Plaiul Boi este denumit dealul de la vest de pârâul Budeasa Mică, cu aspectul unui platou neted, orientat NNV-SSE. Culmea sa pornește de la nord-vest de satul Mărăcineni. Denumirea aceasta apare numai pe Harta Finley (A treia ridicare topografică militară austriacă - 1855), pe hărțile mai recente fiind marcat ca Dealul Albeasca. Din Harta Finley observăm că platoul acestui deal era străbătut de un drum de plai, al cărui traseu mergea neîntrerupt de la Budeasa până la Proșia (cătun în Mușătești). La est de satul Zărnești, traseul acestui drum se unea cu o altă rută, care pornea de la est de Micești și care este figurată pe hărțile militare românești mai recente (1904-1977) cu denumirea de Drumul Oii. Prin urmare, putem deduce de la denumirea celor două rute, că acestea erau folosite, probabil, pentru transhumanță, eventual pentru comerț cu animale etc. De la Zărnești, către sud, relieful oferea mai multe alternative, iar din drumul principal se desprindeau mai multe rute. Prezența drumului și pe Harta Specht (1790-1791) dovedește că a fost folosit din vechime (Fig. 9).

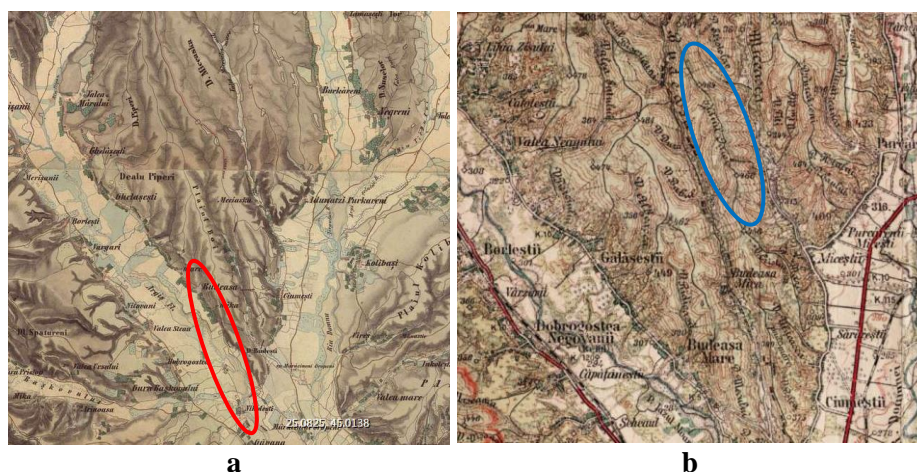

Fig. 9. a. Harta Finley (A treia ridicare topografică austriacă) – 1855 (cu roșu este marcat Plaiul Boi); b. Harta topografică a României realizată de Serviciul Geografic Român -1877-1926 (cu albastru este marcat Dealul Oaia/Oii).

Situația relevantă de literatura de specialitate. Încă din perioada interbelică, un interes deosebit pentru istoria lor au suscitat biserica și conacul (cula) construite de familia Budișteanu în satul Budeasa Mare (Fig. 10-11). Conacul a fost ridicat la 1598, de „Pană căpitan ot Budeasa”, fiului unui anume Petru din Budeasa și frate cu Arsenie postelnic²¹.

În jurul anului 1764, conacul a fost mistuit de un incendiu și reclădit la 1768. De-a lungul timpului a fost vizitat de o serie de personalități (între care și mitropolitul Neofit Cretanul), iar o legendă consemna și staționarea, pentru câteva zile, a regelui Suediei, Carol al XII-lea²². Biserica a fost clădită de marele armaș Șerban Budișteanu, și de postelnicul Nicolae Budișteanu, la 1796, pe locul unui lăcaș de lemn mai vechi²³.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, conacul (care încă servea drept reședință a familiei Budișteanu) suferă unele transformări, edificiul fiind extins de inginerul Dimitrie Budișteanu. Câteva observații cu privire la importanța monumentului sunt punctate, în această perioadă, de către arhitectul N. Ghika-Budești²⁴.

²¹ Sp. Cristoceă, *op. cit.*, p. 83.

²² P. Cernovodeanu, P. Popescu, *Monumente istorice din comuna Budeasa (raionul și regiunea Pitești)*, în „Buletinul Monumentelor și Muzeelor”, 1, 1958, p. 152-153; pentru istoricul monumentului, vezi și: Narcis Dorin Ion, *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX)*, Editura Oscar Print, București, 2011, p. 395-397.

²³ P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 156-158.

²⁴ N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXIX, 1936, fasc. 87- 90, p. 116.

Fig. 10. Conacul familiei Budișteanu.

O parte din inscripțiile din biserica Budeasa (pisaniile, o inscripție pe un policandru și o alta pe o Evanghelie), precum și textul crucii înălțate de Arsenie din Budeasa la 1647 au fost publicate de Virgil Drăghiceanu, în 1927²⁵.

După anul 1948, Paul Cernovodeanu și Paula Petrescu au dedicat un amplu studiu bisericii și conacului familiei Budișteanu. În lucrarea respectivă sunt cuprinse toate inscripțiile (din biserică, funerare și din conac). Studiul este însoțit de relevee și planuri, sunt schițate și stucaturile de la etaj, astăzi pierdute. Cei doi autori descriu colecția pe care o dețineau proprietarii conacului (anterior anului 1949). Aceasta se compunea din tablourile de familie, două dintre ele semnate de pictorul I. D. Negulici, o colecție de arme, o colecție de pipe și narghilele, un clavicord de fabricație germană (1798) și alte obiecte, din păcate toate risipite imediat după rechiziționarea conacului de către autoritățile comuniste locale, în 1949²⁶.

²⁵ V. Drăghiceanu, *Comunicări*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XX, 1927, fasc. 51 (ianuarie-martie), p. 48; pentru bibliografia celor două monumente vezi și N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor din România*, I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I (A-L), Craiova, 1970, p. 105-106.

²⁶ P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 149-165; o descriere detaliată a colecției alcătuită pe baza procesului-verbal încheiat între Alexandru Budișteanu și autoritățile din Budeasa, la 22 aprilie 1949, la Narcis Dorin Ion, *op. cit.*, p. 403-405.

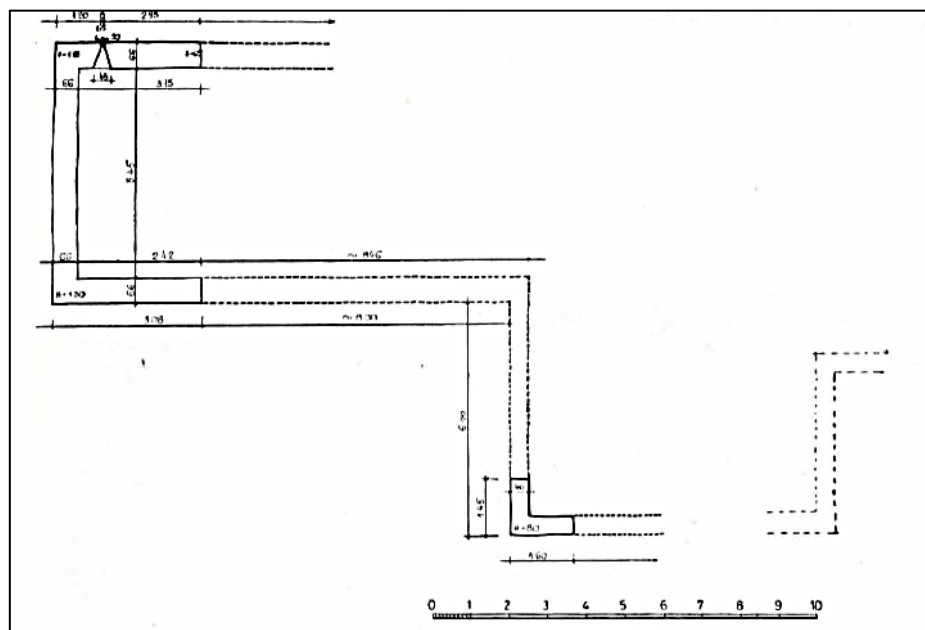

Fig. 11. Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Budeasa, ctitoria familiei Budișteanu.

În 1984, arhitecții Maria și Alexandru Muțescu au publicat un articol privind câteva monumente de arhitectură civilă din județul Argeș, printre acestea numărându-se Conacul familiei Budișteanu și Casa Hagi Tudorache²⁷.

²⁷ M. Muțescu, A. Muțescu, *Noi date privind câteva monumente de arhitectură din județul Argeș* (în continuare, se va cita: *Noi date...*), în „Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente Istorice și de Artă”, XV, 1984, 1, p. 71-74.

Despre primul dintre monumente aflăm că a făcut obiectul unor lucrări de restaurare în 1980, ocazie cu care autorii au observat o serie de elemente deosebit de importante pentru cunoașterea istoriei și evoluției sale (date necesare studiului de arhitectură). Astfel, constatau că foișorul de pe fațada vestică a fost refăcut de către Alexandru Budișteanu la 1870, dar nu pe amplasamentul celui inițial, ci deplasat mai la sud. S-a observat, de asemenea, că latura estică a aripii construite în 1922-1927 suprapunea o parte din fundațiile vechiului conac, cel ridicat la 1598 și distrus de incendiul de la 1764. Din fericire, în studiu este inserată și o schiță de plan a vechiului conac, de altfel, sigura păstrată. Se precizează că în unele puncte ruinele se păstrau până la cota de 1,85 m (Fig. 12)²⁸. Despre Casa Hagi Tudorache, informațiile oferite sunt mai sărace²⁹.

numai că aici sunt punctate mai multe informații istorice despre Casa Hagi Tudorache³⁰.

Tot după anul 2000, Paul I. Dicu, profesor la Colegiul „I. C. Brătianu” din Pitești, a publicat un articol prin care urmărea să aducă în atenție mai multe monumente arheologice din apropierea orașului Pitești, între acestea și fortificația cu val de pământ denumită și „Cula lui Mircea” aflată pe Dealul Văcăreasca de la răsărit de Budeasa Mică³¹.

În opinia autorului amintit, în acel loc de pe culmea Dealului Văcăreasca se afla o așezare geto-dacică, suprapusă în epoca romană de un turn de pază. Situația arheologică era descrisă astfel: „în jurul fortificației centrale au fost depistate vetre de locuire, cu pământul ars, roșiatic, unele fiind dispersate pe panta sudică, în direcția drumului îngust, degradat de torenți. În cursul repetatelor cercetări de suprafață, efectuate în perioada anilor 1955-1978, am descoperit fragmente de vase ceramice geto-dacice de tip La Tène, resturi de cărămizi și cioburi de vase de factură romană și daco-romană (secolele II î. Hr. - IV d.Hr.). Din informațiile unor săteni și cadre didactice a reieșit că înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică aici au apărut monede antice (greco-macedonene, geto-dacice și romane). Câteva monede se păstrau până în anul 1959, în colecțiile Școlii generale din Budeasa Mare, inclusiv monede geto-dacice, imitații de tip Filip II. Interesantă este și descoperirea unor fragmente ceramice din neoliticul final, de tip Gumelnița, pe culme și pe pantele sudice. S-a constatat că peste așezarea antică geto-dacică au fost ridicate construcții romane și construcții medievale, tradiția atribuindu-le armatei romane și domnitorului Mircea cel Bătrân (1396-1418). Multă vreme sătenii au luat de aici cărămizi romane și medievale pentru construcțiile lor gospodărești”³².

În 2004, într-un articol de sinteză privind descoperirile arheologice de pe valea Râului Doamnei, coordonatorul proiectului de față admitea că valul de pământ reprezintă o creație antropică, dar manifesta rezerve asupra faptului că toate materialele arheologice descoperite ar proveni din zona fortificației³³. Observația lui Paul Dicu, aceea că tradiția locală atribuia fortificația și epocii romane, trebuie privită cu prudență, deoarece în *Dicționarul geografic al județului Muscel* se specifica, având la bază probabil tot o legendă, că monumentul reprezenta opera lui Mircea Basarab³⁴.

³⁰ Idem, *Culele din Argeș și Muscel* (în continuare se va cita: *Culele...*), în „Argesis”, XIII, 2004, p. 273-274.

³¹ P. I. Dicu, *Așezarea geto-dacică fortificată și vestigiile romane de la Budeasa Mică. Castrul roman de la Pitești, traseul Limes Transalutani în sectorul Pitești*, în „Argesis”, IX, 2000, p. 37-47.

³² *Ibidem*, p. 37-38.

³³ D. Măndescu, *Arheologia văii râului Doamnei*, în „Argesis”, XIII, 2004, p. 118-121.

³⁴ C. Alessandrescu, *op. cit.*, p. 206.

Dar indiferent de aceste interpretări legate de atribuire și implicit de cronologie, importanța sitului nu trebuie deloc minimalizată. Atât cercetările de suprafață din 2000, cât și cele din 2014 și 2018 au confirmat că în punctul „Dealul Văcăreasca” se află o fortificație cu val de pământ/palisadă incendiată³⁵.

O imagine mai completă asupra potențialului arheologic al zonei este relevată de *Repertoriul arheologic al județului Argeș* (publicat în 2014). Pe teritoriul comunei Budeasa sunt indicate un număr de șase puncte de interes arheologic³⁶, situate în satele Budeasa Mică, Gălășești și Valea Mărului.

În satul Budeasa Mică sunt repertoriate trei puncte: Dealul Budeasa (nr. 60), o descoperire întâmplătoare făcută la circa 500 m nord față de „Cula lui Mircea” (nr. 61) și „Cula lui Mircea” (nr. 62), aceasta din urmă cunoscută încă din secolul al XIX-lea și despre care s-au făcut unele semnalări și în literatura de specialitate (vezi *supra*).

În 2014, profesorul de istorie de la școala din localitate (M. Miroiu) a reperat pe Dealul Budesei mai mulți tumuli cu diametrul de 20 m și înălțimea de 1 m, iar într-un loc aflat, de asemenea pe culme, la circa 500 m nord față de „Cula lui Mircea”, a fost descoperit întâmplător un topor bipen datând din prima epocă a fierului (sec. VII-VI î.Hr.)³⁷. Referitor la acest din urmă punct, trebuie să facem precizarea că din punct de vedere administrativ, el se găsește pe teritoriul comunei Micești, prin urmare în afara limitelor UAT Budeasa. În schimb, punctul „Cula lui Mircea” se află pe hotarul dintre satele Budeasa Mică (com. Budeasa) și Micești (com. Micești).

Pe teritoriul satului Gălășești au fost repertoriate două puncte (nr. 182 și 183): primul, la nord-est de sat, în muchia pădurii, iar al doilea, la 100 m sud de biserica „Sfântul Nicolae”³⁸: la nord-est de satul Gălășești, *Repertoriul* semnală prezența a opt tumuli cu diametrul de 10-20 m și înălțimea de 1 m, iar la sud de biserica „Sfântul Nicolae” Gălășești se citează descoperirea unor fragmente ceramice de factură medievală târzie, a unor oase de animal, ruinele unor ziduri de cărămidă și se amintește despre descoperirea unor tipsii din metal, toate dovedind existența unei locuiri medievale în zona, fapt acum confirmat și de observațiile făcute pe baza Hărții Specht (vezi *supra*, Fig. 6).

Mai departe către nord, în satul Valea Mărului, pe malul stâng al Argeșului, este menționată descoperirea unor cioplitoare bifaciale din Paleoliticul Inferior, informație preluată în repertoriu de la P. I. Dicu³⁹.

³⁵ D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, *Repertoriul arheologic al județului Argeș*, Editura Istros, Brăila, 2014, p. 52, nr. 62.

³⁶ *Ibidem*, nr. 60-62 (Budeasa Mică), 182-183 (Gălășești), 561 (Valea Mărului).

³⁷ *Ibidem*, p. 51, nr. 60-61 (vezi prezentarea detaliată a piesei, de D. Măndescu, *Un topor din prima epocă a fierului descoperit la Micești*, în acest volum).

³⁸ *Ibidem*, p. 96, nr. 182-183.

³⁹ *Ibidem*, p. 187, 561.

După cum se vede, situația potențialului arheologic al zonei apare mult mai complexă decât cea desprinsă din LMI și RAN, aparent cu numai trei situri arheologice. Mențiunile din secolul al XIX-lea și literatura arheologică permit reconstituirea unei imagini de ansamblu mult mai bogată, adăugându-se cel puțin nouă puncte: descoperiri din Paleolitic la Valea Mărului; două necropole tumulare; o locuire medievală la Gălășești; ruinele vechiului conac al familiei Budișteanu; un sit preistoric în zona cătunului Ciobotea; ruinele unei biserici (?) la est de satul Valea Mărului-Dealul Bisericea (sit aflat pe raza comunei învecinate, Micești), fortificația cu val de pământ de pe Dealul Văcăreasca („Cula lui Mircea”).

Evaluarea de teren – obiective și metodologie. Pornind de la situația cunoscută, expusă anterior, am urmărit:

- să identificăm în teren și să cartăm siturile existente pe teritoriul comunei cu scopul de a le include în RAN și ulterior în LMI.
- georeferențierea punctelor în care au apărut descoperiri întâmplătoare;
- să stabilim, pe cât posibil, limitele siturilor și a zonelor lor de protecție;
- să reactualizăm datele fișelor pentru siturile/monumentele deja înscrise în LMI, corectând unele inadvertențe;
- formularea propunerilor de înscriere în RAN și implicit în PUG-ul localității a siturilor nou identificate.

Principala metodă folosită în cercetarea de teren a fost periegheza, cu colectarea sistematică de materiale arheologice, urmată de prelucrarea, sistematizarea și determinarea acestora, dublată, acolo unde situația nu era clară sau elocventă, de mici sondaje punctuale de verificare (*showel test pits*) executate cu o lopată mică de infanterie de tip Linnemann.

Coordonatele punctelor extreme ale siturilor, date de răspândirea materialului arheologic (fragmente ceramice, chirpici, fragmente de cărămidă, cărbune etc.), amenajări defensive de tip șanț și val au fost fixate cu ajutorul receptorului GPS setabil în sistemul de coordonate STEREO 70 (modelul folosit a fost Magellan explorer 610, un navigator cu o marjă de eroare a localizării de maximum 4-6 m).

Coordonatele obținute în teren au fost translate pe hărți de tip ortofotoplan obținute prin intermediul site-ului Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (disponibil pe: <http://geoportal.ancpi.ro/geoportal/viewer/index.html>). Acestea se regăsesc și în format tabelar în fișele de sit (precum și în format CSV).

Evaluarea arheologică de teren a fost efectuată în lunile noiembrie 2018 – ianuarie 2019. Din nefericire, condițiile în care s-a lucrat în teren au fost destul de dificile, cu precipitații, sol umed (excesiv). Toate culturile agricole fuseseră recoltate, unele loturi erau arate, ceea ce a facilitat acuratețea

observațiilor directe. Din păcate, zonele cu pășuni, livezi și păduri ocupă mai mult de 50% din suprafața comunei, așadar areale consistente au rămas în afara zonelor favorabile obținerii unor rezultate concludente.

Pornind de la datele din literatură, toponimie și mențiunile de la sfârșitul secolului al XIX-lea am încercat să identificăm pe cât posibil toate zonele indicate. De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită zonelor aflate în apropierea monumentelor medievale, biserici și cruci, în cazul de față toate înscrise în LMI.

Rezultatele cercetării de teren. În prezentarea rezultatelor cercetării vom ilustra fiecare situație în parte, urmărind să motivăm soluția înscrierii în RAN a punctului respectiv.

1. Valea Budeasa. Cercetarea de teren a urmărit, în acest caz, georeferențierea punctului „Cula lui Mircea” și identificarea în teren a necropolei tumulare, menționată în literatură⁴⁰.

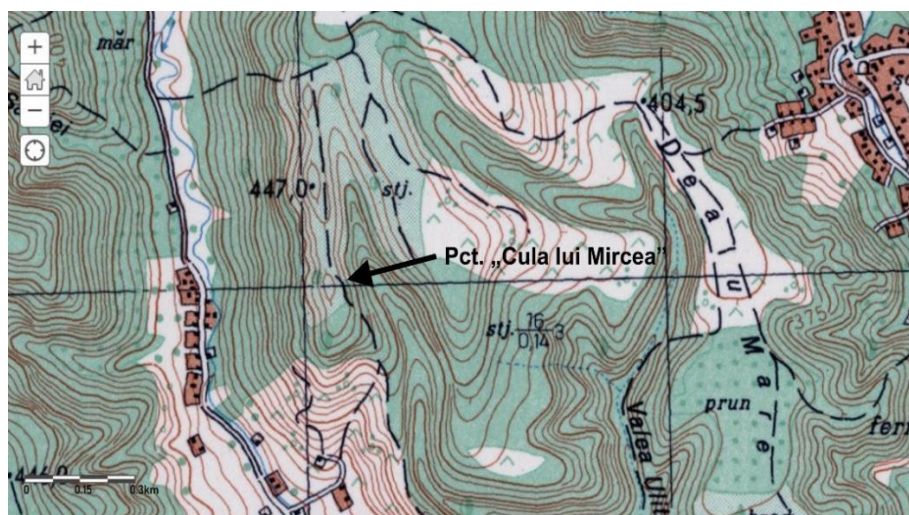

Fig. 13. Amplasarea fortificației „Cula lui Mircea” – model altimetric ilustrat de Harta topografică militară a României la scară 1:25000 (1975-1977).

Punctul „Cula lui Mircea” din Dealul Văcăreasca a fost verificat de echipe ale instituției noastre în mai multe rânduri, în anii 2000, 2014 și 2018 în primele două cazuri fiind colectate și materiale arheologice (bulgări de pământ ars la roșu și artefacte medievale) aflate la suprafață (Fig. 19-20). În 6 decembrie 2018, am urmărit să realizăm doar o cartare a structurilor fortificației.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 51, nr. 60.

În stadiul actual, se constată că fortificația se compune dintr-un val de pământ, sau mai degrabă o palisadă de lemn, care a ars, de aici culoarea roșie cărămidie a pământului din compoziția valului în spatele căruia se afla un turn (?). Valul are o lățime la bază de circa 4 m, atingând în unele puncte cota de 1,50-1,80 m. Pe latura vestică el s-a scurs, cel mai bine conservat fiind în partea de nord. Valul este puternic ars, fiind întărit prin foc. Pe latura de nord și pe cea de est (către drumul forestier), pământul ars până la roșu se distinge foarte clar. Movila (turnul ?) nu are nici ea un diametru foarte mare (circa 4 m). În fața valului nu se observă prezența vreunui șanț, dar acest lucru nu exclude cu totul posibilitatea ca el să fi existat. O imagine asupra planului fortificației oferă ortofotoplanurile din anul 2012. În special pe fotografia în plan oblic se distinge clar forma circulară a fortificației, precum și valul care o înconjoară (Fig. 14 a-b). În diametru, fortificația cu valul ei înconjurător nu depășesc 50 m (Fig. 15-20).

În stadiul actual al cercetării datarea fortificației rămâne încă o problemă deschisă. Propunerile formulate de Paul Dicu nu se bazează pe investigații de natură arheologică. Toate materialele aduse de acesta în discuție proveneau din descoperiri mai vechi făcute pe teritoriul satului Budeasa Mică, fără un context clar⁴¹. Inventarul arheologic descoperit în cercetarea de teren din 2014 este reprezentat de câteva piese de metal, toate de factură medievală (Fig. 20): un pinten cu rozetă, o lamă de cuțit, o potcoavă, o potcoavă de bovid și o piesă neidentificabilă. Totuși, aceste materiale nu sunt suficiente pentru a asigura o datare clară a sitului.

Al doilea obiectiv din această zonă pe care am urmărit să-l supunem verificării a fost necropola tumulară din Pădurea Budeasa. Astfel, cercetările de teren întreprinse pe dealul de la vest de satul Budeasa Mică, pe platoul numit Dealul Albeasca au adus date importante cu privire la întinderea necropolei tumulare menționată în literatura de specialitate. S-a constatat că de-a lungul drumului de plai, de-o parte și de alta a acestuia, sunt prezente nu mai puțin de 55 movile, alcătuind grupuri distincte. În general, diametrul lor este cuprins între 14-20 m, arareori sub 12 m și peste 25 m, cu înălțimi cuprinse între 0,50 și 2,20 m, însă cele mai multe nu depășesc 1,20 m.

⁴¹ P. I. Dicu, *op. cit.*, p. 37-47.

a**b**

Fig. 14. „Cula lui Mircea”. Amplasamentul cetății – ortofotoplan: plan vertical (a) și oblic (b).

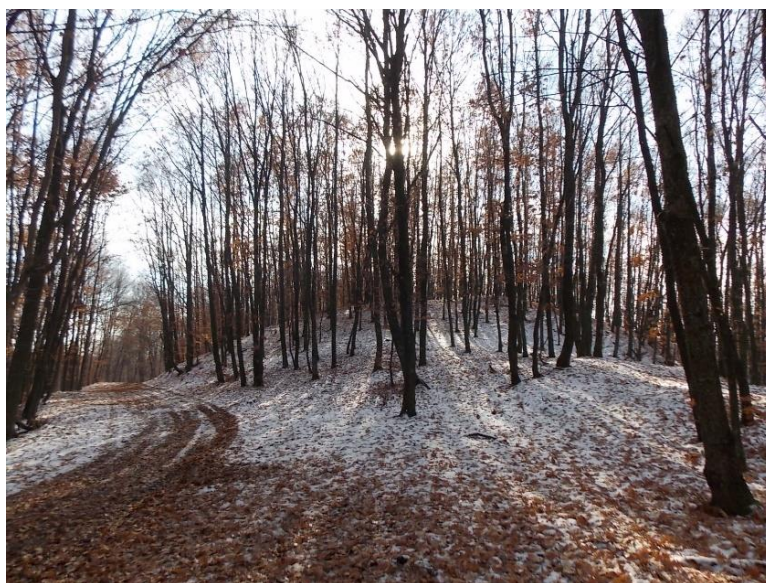

Fig. 15. „Cula lui Mircea”. Fortificația cu val de pământ de la Budeasa Mică – Dealul Văcăreasca (vedere dinspre nord).

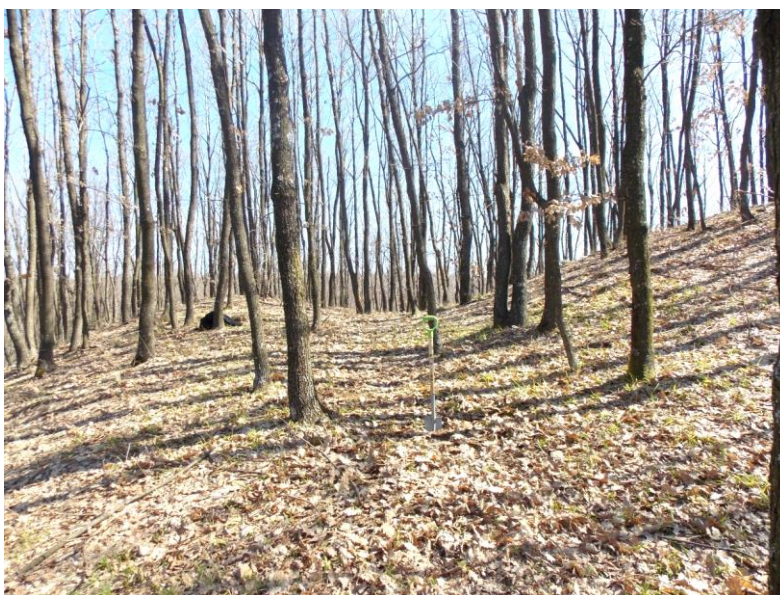

Fig. 16. „Cula lui Mircea”. Valul de pământ (în partea de est).

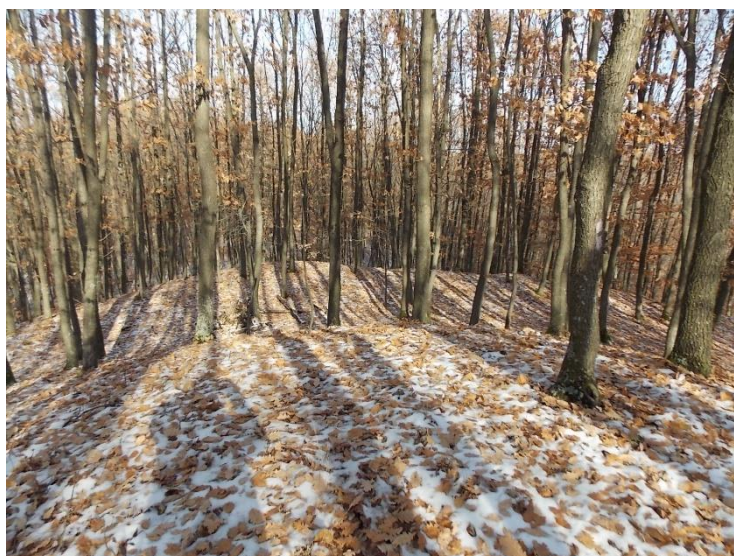

Fig. 17. Valul de pământ care închide fortificația în partea de nord (vedere dinspre sud, de pe promontoriu).

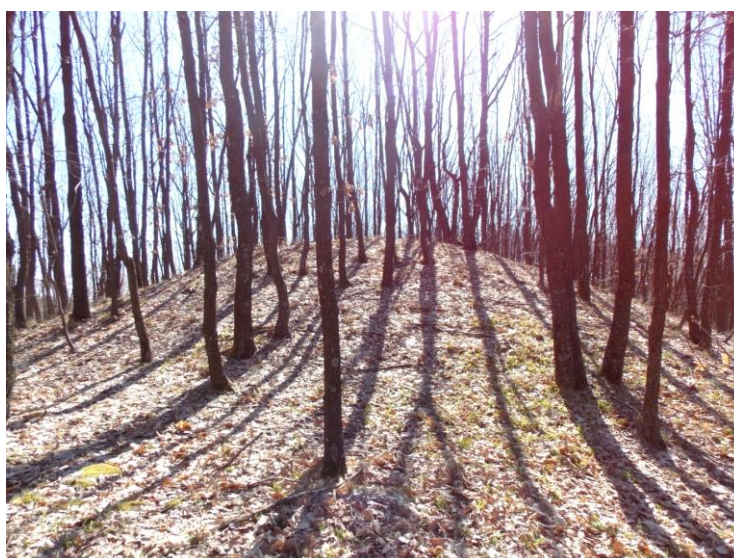

Fig. 18. „Cula lui Mircea”. Promontoriul înconjurat de valul de pământ.

Fig. 19. „Cula lui Mircea”. Bulgări de pământ ars proveniți din valul fortificației.

Fig. 20. „Cula lui Mircea”. Piese arheologice medievale: pinten cu rozetă și lamă de cuțit.

Cartarea tumulilor oferă o imagine despre distribuția lor în cadrul sitului. Astfel, constatăm că tumulii alcătuiesc cinci grupuri, care se înșiră pe toată culmea dealului de la Budeasa Mică până la nord-est de satul Gălășești. În stadiul actual este greu de spus dacă aceste grupuri formează o singură necropolă sau mai multe (Fig. 21).

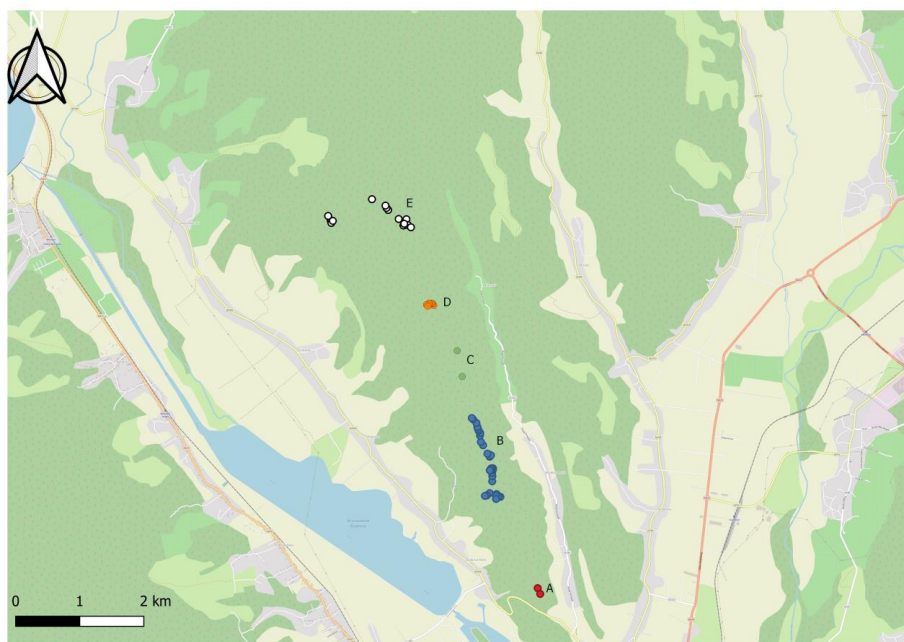

Fig. 21. Pădurea Budeasa. Dispunerea tumulilor în cadrul necropolei.

Deși dimensiunile tumulilor sunt relativ unitare, dispunerea lor în cadrul celor cinci grupuri este diferită. Astfel, în partea de sud a acestei zone funerare, pe botul dealului de la sud-est de Budeasa Mare, sunt întâlnite două movile de mari dimensiuni, cu diametrul de 15 m și înălțimea de 0,80 m (gruparea „A”). La nord de acestea urmează grupul denumit de noi „B”, cu cei mai mulți tumuli, circa 30. În partea de sud a acestui grup, opt tumuli formează un prim nucleu, după care la nord urmează un al doilea nucleu compus din nouă tumuli. La nord de aceste două aglomerări, tumulii sunt dispuși liniar, urmând traseul drumului. Dimensiunile tumulilor sunt relativ unitare: diametrul de 12-20 m, iar înălțimea de 0,60 – 1,20 m (Fig. 22).

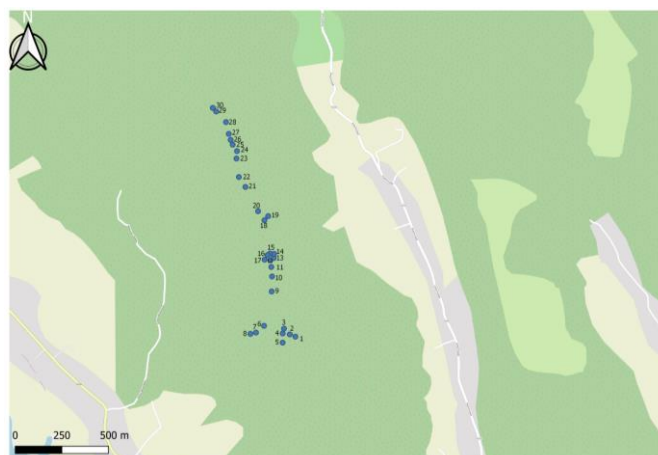

Fig. 22. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „B”.

Între grupurile „B” și „D” sunt prezenți doi tumuli relativ izolați, denumiți de noi grupul „C”. Grupul „D” prezintă o particularitate, și anume aceea că alături de un nucleu alcătuit din tumuli cu diametrul de 10-12 m și înălțimea de 0,60 m, se găsesc trei movile mari cu diametrul de 25-30 m (T1, T6 și T7), dispuse la periferia grupului (Fig. 23).

În grupul „E” (cel mai nordic), tumulii sunt grupați în mai multe nuclee, au dimensiuni relativ unitare, cu diametre de 12-25 m, înălțimile de 0,60-1,20 m și sunt de forma și dimensiunile tumulilor din grupul B. Din punct de vedere administrativ, grupul „E” se află la nord-est de satul Gălășești, de aceea în literatură (*Repertoriul arheologic al județului Argeș*) s-a considerat că el constituia o necropolă aparte. Totuși, nu excludem posibilitatea ca nucleul format din tumulii 11-14 (extremitatea vestică a grupului „E”), situați pe platoul cunoscut ca Dealul Piperii (sau Dealul Crucii), să constituie o necropolă aparte (Fig. 24).

Având în vedere numărul mare de tumuli, 55 inventariați, dar și dispunerea lor, este de presupus că înmormântările s-au făcut în mai multe etape și în intervale cronologice diferite. În județul Argeș, sunt cunoscute mai multe necropole tumulare de tipul celei de la Budeasa, ca exemple putând fi amintite cele de la Zamfîrești-Dealul Zamfîreștilor (comuna Cotmeana)⁴², Țițești – punctul „Pietriș”⁴³ și Moșoaia. Până în prezent, necropola de la Budeasa rămâne cea mai întinsă din județul Argeș, având un număr de tumuli impresionant.

⁴² D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, A. I. Pițigoi, *Evaluarea de teren în UAT Cotmeana (raport de cercetare de teren)*, Pitești 2017, p. 21, 51-56 (fișa de sit), raport inedit.

⁴³ D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, *op. cit.*, p. 175, nr. 536; recent (2018) necropola a fost cartată și s-au făcut verificări în teren.

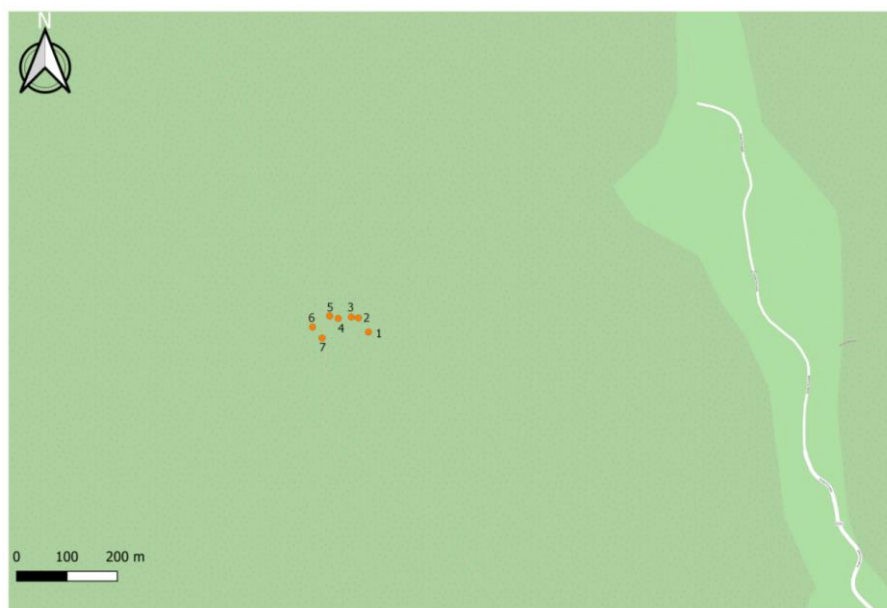

Fig. 23. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „D”.

Fig. 24. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „E”.

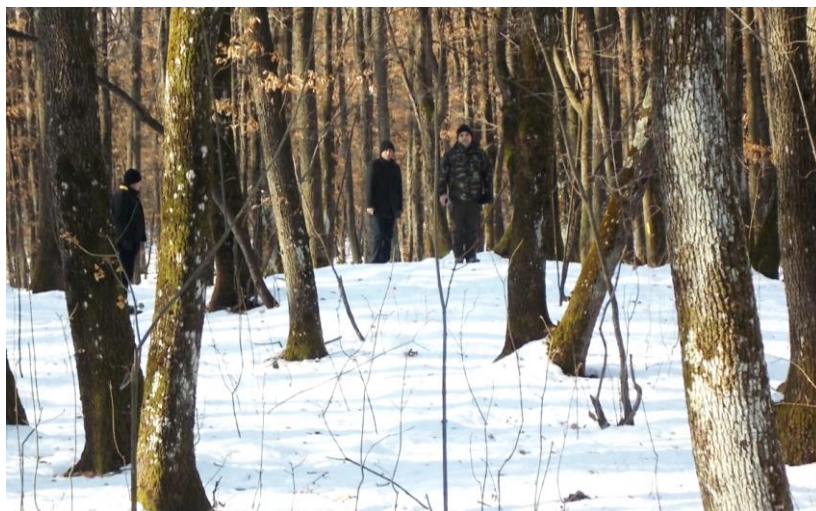

Fig. 25. Pădurea Budeasa. Tumul din grupul B, la sud de prima piatră de hotar.

Fig. 26. Pădurea Budeasa. Piatră de hotar, anterioară mijlocului secolului al XIX-lea.

Pe lângă necropola tumulară, pe drumul de plai, în dreptul satului Rogojina, tot pe platou, au fost identificate două pietre de hotar. Ele sunt fixate într-o movilă cu diametrul de 5 m și cu înălțimea de 90-95 cm. Pietrele au formă paralelipipedică, secțiunea dreptunghiulară (dimensiuni: 43×22 cm, 43×23 cm), cu baza de asemenea paralelipipedică, dar mai lată, având aspectul unui soclu. În înălțime, ele măsoară 95 și 96 cm, iar de la soclu, 70 și 76 cm. Materia primă folosită pentru producerea lor este calcarul numulitic de Albești (Fig. 25). Având în vedere forma, materialul din care sunt lucrate, dar și distanța dintre ele, 1.220 m, care echivalează cu 1.000 de pași, considerăm că pietrele au fost fixate pe drumul de plai (Fig. 27) la o dată anterioară mijlocului secolului al XIX-lea.

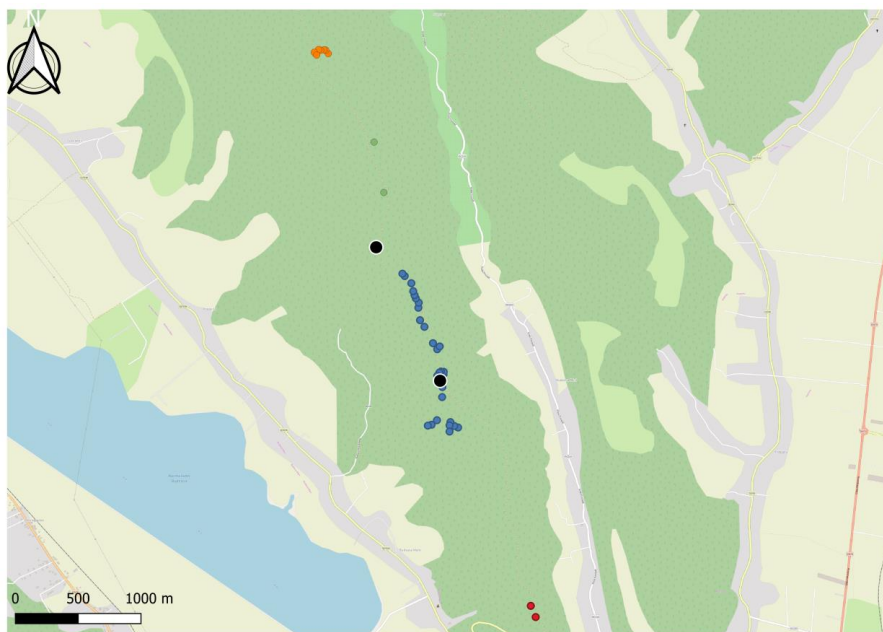

Fig. 27. Pădurea Budeasa. Amplasarea pietrelor de hotar în raport cu grupul de tumuli „B”.

2. Satul Budeasa Mare. Aici, cercetarea de teren a urmărit identificarea în teren a monumentelor medievale legate de familia Budișteanu (Fig. 28): mormintele Budiștenilor (cod LMI: AG-IV-m-A-13496.04, cod RAN: 14860.04), crucea de piatră din cimitir ridicată de Arsenie, fratele lui Pană Budișteanu (cod LMI: AG-IV-m-13893, cod LMI: 14860.05) și a ruinelor vechiului conac al familiei Budișteanu (ultimul deceniu al sec. al XVI-lea), vizibile în teren în 1980 (cod LMI: AG-II-m-A-13498.02).

În cazul mormintelor boierilor Budișteanu, s-a făcut o delimitare a necropolei ținându-se seamă de distribuția monumentelor funerare și s-au verificat concordanțele între realitatea din teren și situația cunoscută din literatura de specialitate⁴⁴. Dintre morminte, un interes aparte prezintă sarcofagul lui Ioan Cornățeanu, care deși din secolul al XIX-lea, după câte cunoaștem noi, este unic în peisajul monumentelor funerare argeșene. Pentru protejarea sa, ar fi de dorit ca în viitor să se ridice o copertină sau altă structură menită să-i mențină starea de conservare (Fig. 29). De asemenea, facem precizarea că mormintele mai vechi ale familiei se află în biserică, iar cele mai recente sunt în exterior, la nord și la sud de lăcaș.

Crucea ridicată de Arsenie, fratele lui Pană Budișteanu, se află în stare bună de conservare, pe amplasamentul ei inițial. În schimb, ruinele vechiului conac din secolul al XVI-lea, suprapuse parțial de anexele actualului conac și vizibile în 1980, nu se mai recunosc în teren, cartarea fiind făcută pe baza planurilor realizate de arhitecții Muștescu, acum aproape patru decenii (vezi *supra*).

Trebuie spus că lucrările recente de reabilitare și consolidare efectuate la conacul familiei Budișteanu, ca de altfel și cele din 1980, nu au beneficiat de asistență arheologică, operațiune care ar fi putut aduce date importante cu privire la structura inițială și la evoluția monumentului, unul foarte puțin cunoscut. De aceea, pentru a evita în viitor ca lucrările de restaurare să se desfășoare fără cercetări arheologice preventive sau fără o minimă supraveghere arheologică, am considerat că se impune includerea ruinelor în RAN, chiar dacă structurile lor nu mai sunt vizibile în teren.

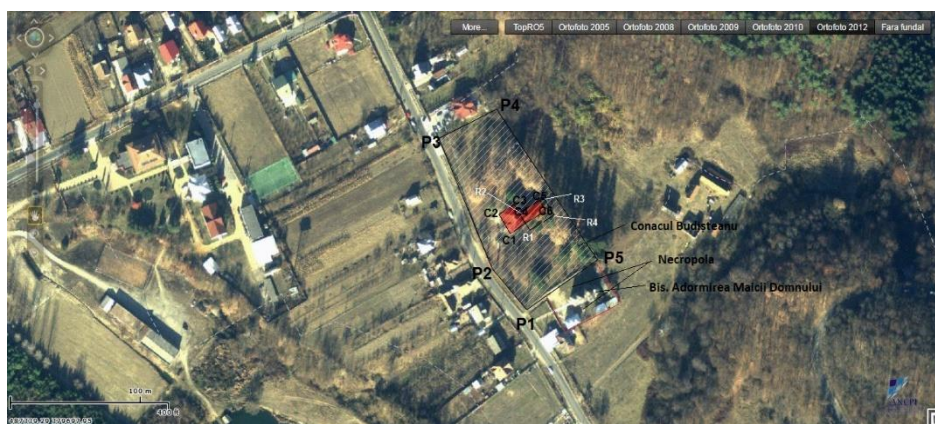

Fig. 28. Amplasamentul monumentelor medievale de la Budeasa.

⁴⁴ Cf. P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 149-165.

Fig. 29. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Budeasa Mare – Mormintele Budiștenilor. Starea actuală a sarcofagului lui Ioan Cornățeanu (1862). Foto, decembrie 2018.

Deși nu prezintă importanță arheologică, am urmărit să verificăm în teren și starea conacului lui Hagi Tudorache, despre care, din literatură, se cunoștea faptul că încă din anii '80 ai secolului trecut suferise deja o serie de transformări; acoperișul de șită fusese înlocuit cu unul din tablă, cota lui fusese mult coborâtă, sigurul element autentic fiind pivnița⁴⁵. Verificarea a fost determinată și de vechimea conacului, ridicat (conform tradiției) la 1762, de Șerban Budișteanu.

⁴⁵ M. Muțescu, A. Muțescu, *Culele...*, p. 277-279.

Restaurările și lucrările efectuate după 1990 au transformat radical monumentul. În prezent, singurul element după care clădirea mai poate fi identificată în teren este sacnasiul, ale cărui ferestre au fost înlocuite și micșorate (încă din 1980), structura distingându-se numai după planul ei octogonal, ieșit în afara clădirii. Pridvorul de pe latura nordică a fost radical transformat, recompartimentat (anterior anului 1990). Sigurul element original este pivnița. În rest, toate celelalte elemente descriu o construcție cu totul diferită de cea inițială (Fig. 30).

*Fig. 30. Conacul Hagi Tudorache, Budeasa Mare.
Vedere dinspre vest. Pe latura sudică a clădirii se observă
structura octogonală a sacnasiului. Foto, ianuarie 2019.*

3. Satele Rogojina, Gălășești și Valea Mărului: cercetarea în această zonă a confirmat, în primul rând, prezența unor urme arheologice la sud și vest de biserica din Gălășești. Suprafața mare pe care acestea se întind (fragmente ceramice și cărămizi) ne fac să credem că marchează urmele unei așezări civile (un sat), fără a exclude și posibilitatea ca în apropiere de biserică să se fi aflat și conacul familiei Rătescu (dar în stadiul actual al cercetării, amplasamentul său nu poate fi precizat).

Tot aici am căutat să identificăm structurile arheologice menționate în secolul al XIX-lea în zona Rogojina – Valea Mărului. Cercetarea nu a avut rezultatul scontat, din cauza următorilor factori: informațiile sumare oferite de sursele din secolul al XIX-lea cu privire la localizarea vestigiilor, timpul limitat al cercetării de teren, dar și transformările de peisaj determinate de construirea lacului de acumulare Budeasa.

Concluzii. Pe baza observațiilor din teren și a documentării, situația siturilor și monumentelor de pe teritoriul UAT Budeasa se prezintă astfel:

A. Siturile arheologice

1. Necropola tumulară din prima epoca a fierului de la Bunești (com. Mălureni).

- Localizare: extravilanul satelor Bunești, com. Mălureni (la sud de sat) și Valea Mărului, com. Budeasa (la vest de sat), în interfluviul Argeș – Vâlsan, punctul „Guia”;

- cod RAN: 14913.01;
- Suprafața sitului: circa 1,3 ha;
- Zona de protecție: 500 m;
- Datare: prima epocă a fierului (grupul Ferigile);
- Precizări: la suprafața solului sunt vizibili bolovani proveniți din mantaua tumulilor; tumulii sunt aplatizați, zona fiind afectată de lucrările agricole. Pe teritoriul comunei Budeasa se află numai extremitatea sudică a cimitirului și zona de protecție aferentă.

2. Necropola tumulară din Pădurea Budeasa – Punctele Albeasca (Plaiu Boi) - Dealul Piperii.

- Localizare: în extravilanul localităților Budeasa Mare, Budeasa Mică, Rogojina, Gălășești și Valea Mărului, din comuna Budeasa și al localității Brânzari, din comuna Micești (dealul de la est de Budeasa Mare, Gălășești și Valea Mărului);

- Situl nu este înscris în LMI și RAN;
- Suprafața sitului: se întinde pe o lungime de circa 8 km;
- Zona de protecție: 500 m.
- Datare: epoca bronzului (?)

3. Fortificația cu val de pământ „Cula lui Mircea” de la Budeasa Mică – Dealul Văcăreasca.

- Localizare: în extravilanul localităților Budeasa Mică și Micești (pe dealul de la est de satul Budeasa Mică);

- Cod RAN: 14879.01;
- Suprafața sitului: 0,020 ha;
- Zona de protecție: 500 m.
- Datare: epoca medievală (?)

4. *Ruinele vechiului conac al familiei Budișteanu.*

- Localizare: în intravilanul localității Budeasa Mare;
- Înscriș: cod LMI: AG-II-m-A-13498.02, nu este înscris în RAN;
- Suprafața sitului: - ;
- Zona de protecție: 200 m.

5. *Mormintele Budiștenilor de la Budeasa*

- Localizare: în intravilanul localității Budeasa Mare (în curtea bisericii);
- Cod LMI: AG-IV-m-A-13498, cod RAN: 14860.04;
- Suprafața sitului: 0,040 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Precizări: situl include și mormintele din interiorul bisericii.
- Datare: epoca medievală târzie și modernă

6. *Locuirea medievală de lângă Biserica „Sfântul Nicolae” Gălășești*

- Localizare: în intravilanul localității Gălășești;
- cod RAN: 14897.02;
- Suprafața sitului: circa 1 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă.

B. Monumente istorice.

7. *Curtea boierilor Budișteanu*

- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare (în partea de sud a satului);
- Înscriș: în LMI, cod AG-II-a-A-13498.
- Limitele ansamblului cuprind: conacul cu anexele sale și parcul;
- Suprafața ansamblului: 1,8 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVII-XIX).

8. *Ansamblul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”.*

- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare (în partea de sud a satului);
- Înscriș în LMI, cod AG-II-m-A-13496.
- Limitele ansamblului cuprind: biserica, curtea cu zidul de incintă;
- Suprafața ansamblului: circa 1600 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVII-XIX).

9. *Ansamblul Casei Hagi Tudorache din Budeasa*

- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare, în incinta bazei nautice (în partea de vest a satului);
- Înscris în LMI, cod AG-II-m-A-13497;
- Limitele ansamblului cuprind: casa și zidul de incintă;
- Suprafața ansamblului: circa 100 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Precizări: ansamblu radical transformat, în teren conacul propriu-zis se recunoaște după prezența pe latura sudică a structurilor sacnasiului;
- Date: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVIII-XX).

10. *Crucea de piatră din curtea Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Budeasa.*

- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare;
- Înscris în LMI, cod AG-IV-m-A-13894, în RAN, cod: 14860.04.
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a crucii;
- Zona de protecție: 200 m;
- Date: epocă medievală târzie (mijlocul sec. XVII).

11. *Crucea de piatră din cimitirul de la Budeasa Mare*

- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare;
- Înscris în LMI, cod AG-IV-m-A-13893, în RAN, cod: 14860.05.
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a crucii;
- Zona de protecție: 200 m;
- Date: epocă medievală târzie (mijlocul sec. XVII).

12. *Biserica „Sfântul Nicolae” Gălășești.*

- Localizare: în intravilanul satului Gălășești (în partea de nord-vest a satului);
- Înscris în LMI, cod AG-II-m-A-13689.
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a bisericii;
- Suprafața monumentului: circa 100 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Date: epocă medievală târzie (sec. XVIII).

13. *Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Calotești.*

- Localizare în intravilanul satului Calotești (în vatra satului);
- Înscris: în LMI, cod AG-II-m-A-13502;
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a bisericii;
- Suprafața monumentului: circa 100 mp;
- Zona de protecție: 200 m;

- Datare: epoca modernă (sec. XIX).

14. Conacul Tabacovici.

- Localizare: în intravilanul satului Valea Mărului;
- Înscris: în LMI, cod AG-II-m-A-13502;
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a clădirii;
- Suprafața monumentului: circa 200 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Precizări: monumentul se află în stare puternică de degradare.
- Datare: sec. XX.

Documentația rezultată din acest demers este completată de fișele de sit/monument, conținând localizările, delimitările și marcarea zonelor de protecție ale acestora, precum și de o însemnată componentă grafică (hărți, extrase, materiale cartografice, fotografii etc.) depusă atât în arhiva Muzeului Județean Argeș cât și, însoțită de recomandările administrative, înaintată beneficiarului (UAT Budeasa) și Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Argeș.

CONTRIBUTIONS TO THE ARGEȘ COUNTY ARCHEOLOGICAL
REPERTORY. THE COMMUNE OF BUDEASA

Abstract

The paper focuses on the reevaluation of the archaeological remains on the territory of the commune of Budeasa, Arges County, within an administrative program for the organization of territory. The archaeological sites dating from prehistory (the Bronze Age and the Early Iron Age) to the medieval period are identified in the field and documented.

The most important data are brought by a tumular necropolis dating back probably from the Bronze Age, located in the forest of the commune, on the hilltop. Tens of tumuli are scattered linearly along a route that seems to mark a road. Further archaeological field researches, based on excavations, are necessary to clarify the situation and the character of the site.